

BESLUT

2014-10-13

Dnr: 14/01301

SAKEN

EU-val 2014: Valvaka, SVT1, 2014-05-25, kl. 20.00–00.30, program om val till Europaparlamentet; fråga om opartiskhet och saklighet

BESLUT

Programmet frias. Granskningsnämnden anser att det inte strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

PROGRAMMET

I programmet diskuterade och analyserade olika experter och politiker Europaparlamentsvalet ur ett svenskt och europeiskt perspektiv. I programmet redovisades det svenska valresultatet.

Kl. 20.00–22.00

I väntan på att vallokalerna skulle stänga i Sverige direktrapporterade olika reportrar från Warszawa, Paris, Bryssel, London och Berlin och redogjorde för vilka politiska frågor som varit viktiga för respektive väljarkår, vilka partier som gått starkt framåt och vilka frågor som eventuellt invalda partier kunde tänkas vilja driva. Dessa direktrapporter återkom därefter ett flertal gånger under sändningen. Reportrar medverkade och rapporterade från några partiers valvador och redogjorde bland annat för partiernas olika förväntningar på valresultatet och mandatfördelningen. Med anledning av presidentvalet i Ukraina diskuterades bland annat valets eventuella vinnare och hur EU hanterat den pågående krisen i landet. En medverkande expert redogjorde för hur Sveriges televisions (SVT) vallokalundersökning (VALU) genomförts. När det inte längre gick att rösta i Sverige presenterades VALU-resultatet med ett stapeldiagram och med olika färger för partierna. Mörkrött för Vänsterpartiet (V) 8,1 %, ljusrött för Socialdemokraterna (S) 23,7 %, ljusgrönt för Miljöpartiet (MP) 17,1 %, mörkgrönt för Centerpartiet (C) 6,2 %, ljusblått för Folkpartiet (FP) 9,5 %, mörkblått för Moderaterna (M) 13 %, lila för Piratpartiet (PP) 2,5 %, gult för

Sverigedemokraterna (SD) 7,0 %, rosa för Feministiskt initiativ (Fi) 7,0 % och svart för övriga partier 0,8 %. Det preliminära resultatet visades därefter ett flertal gånger under sändningen i form av ett stapeldiagram eller som en elektronisk skylt i nedre delen av bildkanten. Med anledning av resultatet medverkade reportrar som rapporterade direkt från Fi:s, M:s, MP:s, SD:s och S:s valvåkor och redogjorde för stämningen på plats. Intervjuer med bland annat representanter från SD varvades med studiosamtal där inbjudna experter analyserade VALU-resultatet ur olika perspektiv. Det förändrade politiska landskapet i Frankrike diskuterades i och med att Nationella fronten såg ut att ha gjort ett rekordval.

Kl. 22.00–00.30

Programmet fortsatte med ett studiosamtal där medverkande experter bland annat diskuterade det ökade stödet för högerextrema partier i EU, det låga valdeltagandet i Europa och vad en europeisk identitet egentligen är. En reporter rapporterade direkt från C:s valvåka och en annan från KD:s valvåka. Representanter från de båda partierna intervjuades. Utifrån VALU-undersökningen redogjorde en expert för vilka Fi:s och SD:s väljare är och vilka frågor som de ansåg viktiga. Resultatet från en unik undersökning bland svenska gymnasielever, det så kallade Skolvalet, redovisades och diskuterades med ordföranden för Europeiska ungdomsparlamentet. Därefter följde ett inslag om EU:s tillväxtproblem följt av ett studiosamtal där problemet analyserades och diskuterades. Programledaren och SVT:s EU-kommentator samtalade bland annat om högerextrema partier som rönt stora framgångar i EU-valen, och vilka av dem som skulle kunna tänkas bilda partigrupp i Europaparlamentet. Bland annat sades följande.

(Programledare) – Har vi fått någon prognos, någon ny prognos? (SVT:s EU-kommentator) – Nej. (Programledare) – Men vi vet att de högerextrema partierna de går framåt i det här valet, vad är det som förenar dem? (SVT:s EU-kommentator) – Det som förenar dem är att de är anti-EU som är överhet man kan säga att de lovar att allting ska bli som förr, ungefär som det var på 50-talet. De vill förstöra EU inifrån, de vill lamslå arbetet, UKIPS:s ledare Farage har ju till och med sagt att han vill förpassa EU till historiens skräphög. De är homofoba, man ska veta att Nationella fronten som har gjort rekordval de är för dödsstraff. Det görs öppet rasistiska uttalanden hela tiden, förfärliga uttalanden, Le Pen, grundaren, han sa häromdan att "Ebolaviruset kommer lösa Europas invandringsproblem" till exempel och han står ändå på valbar plats. (Programledare) – Och den här gruppen [...] växer, frågan är om man kommer bilda, vilka som kommer vara med i en partigrupp då i parlamentet. (SVT:s EU-kommentator) – De har fört förhandlingar, då Marie Le Pen ihop med Geert Wilders Frihetsparti i Holland och sagt de ska gå ihop och bilda något som de kallar för Frihetsalliansen. Men det som är intressant det är att när man tittar på de här två karismatiska egofyllda ledarna är att de också är väldigt olika. Geert Wilders är till exempel Israel-vän, han är för gay-rättigheter, där avviker han, men han har sagt att Koranen är en fascistisk skrift, alltså han är oerhört, pratar väldigt mycket om islamiseringen. Medan Marie Le Pen har tonat ner kritiken mot muslimer i allmänhet men hon [...] är homofob, hon är emot aborter, hon är antisemit, och när man tittar på hur de har röstat i Europaparlamentet, flera av de här högerextrema grupperna, så röstar de väldigt olika. (Programledare) – Så det är oklart än hur den där partigruppen kommer att se ut [...]

Därefter avhandlades det kommande ordförandeval till EU-kommissionen och en expert beskrev hur valet av ordförande går till och vilka de tänkbara kandidaterna var. Andra variabler ur VALU-undersökningen redovisades, exempelvis "Väljarnas tio viktigaste frågor". I en direktrapport redogjorde en reporter för den senaste händelseutvecklingen i presidentvalet i Ukraina. Presidentvalet i Ukraina kommenterades av Sveriges utrikesminister som också fick svara på varför M gjort ett så dåligt EU-val. I ett samtal med en EU-expert diskuterades den eventuella europaparlamentariska sammansättningen och vad den kunde tänkas innebära. På Fi:s valvaka intervjuades en av deras riksdagskandidater. Bland annat sades följande.

(Reporter) – Om man tittar på det här preliminära valresultatet så är ni lika stora ungefär som Sverigedemokraterna, hur ser du på det? (Riksdagskandidat från Fi) – Vi är större faktiskt och jag ser på det som att det är ett bevis på att "Ut med rasisterna – in med feministerna", jag tror på att människor har tröttnat på den utveckling vi ser i Sverige och i Europa och att det är dags att vi bevisar att de inte platsar varken i vår riksdag, i EU, eller övriga världen för den delen heller.

I ett studiosamtal diskuterades hur det kan kännas att vara politiker och vänta på det slutgiltiga valresultatet och mandatfördelningen. När vallokaler stängts i samtliga europeiska länder redovisades valresultatet för det svenska EU-valet. Det gjordes med samma stapeldiagram som när det preliminära resultatet presenterades. Mörkrött för (V) 6,3 %, Ljusrött för (S) 24,7%, ljusgrönt för (MP) 15,1 %, mörkgrönt för (C) 6,6 %, ljusblått för (FP) 9,8 %, mörkblått för (M) 13,4 %, lila för (PP) 2,2 %, gult för (SD) 9,9 %, rosa för (Fi) 5,3 % och svart för övriga partier 0,7 %. Efter att valresultatet redovisats besökte samtliga partiernas toppkandidater och/eller partiledare studion. Studiobesöken varvades med bland annat en intervju med statsministern och partiledaren för S. En dramatiker/vänsteraktivist samt en journalist medverkade och kommenterade SD:s valresultat med att yttra bland annat följande.

(Dramatiker/vänsteraktivist) – Jag är väldigt besviken över Sverigedemokraternas framgång, för det måste man ändå kalla det [...] (Studioreporter) – (Journalist?) (Journalist) – Jag tycker att det är väldigt trist samtidigt som vi ser ett väldigt tydligt budskap i från svenska väljare, att de vill att vi ska [...] höja rösten mot rasism, för jämlikhet och för jämställdhet, det var ju därför som de bland annat röstade in Fi till Europaparlamentet. Det är väldigt trist med Sverigedemokraterna men det här ställer också mycket högre krav på hela det politiska etablissemangen, att man faktiskt ska våga diskutera heta potatisar som yttrandefrihet och faktiskt förklara vad det verkligen innebär (Studioreporter) – Trist säger ni, men fortfarande måste vi ju säga att nästan tio procent utav befolkningen har ju röstat på Sverigedemokraterna. (Journalist) – Tycker du att det är roligt menar du, eller vad då? (Studioreporter) – Nej, jag menar bara att det finns ju många olika åsikter (Journalist) – Nä, men det finns absolut många åsikter men det säger ändå [...] väldigt mycket om klimatet, och det [...] finns väldigt många människor som drabbas av det här valresultatet som faktiskt [...] lider, som lever i utanförskap och som diskrimineras, som drabbas av rasism, och jag tänker att Sverige för mig, det är ett öppet och välkomnande samhälle. Därför sörjer jag att tio procent sprider någon slags rädsla och en hotbild som faktiskt inte stämmer med verkligheten.

I en direktrapport från London redogjordes det för UK Independence Partys (UKIP) förväntade framgångar i det brittiska EU-valet. En medverkande expert analyserade UKIP:s framgångar i Storbritannien och en annan expert visade vilka partier som förstagångsväljarna röstat på i det svenska EU-valet. EU-valvakan avslutades med bland annat ett eftersnack mellan programledaren, SVT:s EU-kommentator, studioreportern och en medverkande expert.

ANMÄLNINGARNA

Anmälarna kritiserar programmets utformning på närmare anförda grunder.

- Valet av medverkande och programledarens förhållningssätt medförde att SD marginaliserades i sändningen, trots partiets valframgång.
- Bevakningen av SD:s valvaka var otillräcklig.
- Den elektroniska skylten med valresultaten var utformad på ett sådant sätt att SD:s valresultat var svårt att läsa.
- I programmet blev SD felaktigt karakteriserat som rasistiskt utan att någon från partiet fick en möjlighet att bemöta påståendet.
- Beskrivningen av EU-kritiska partier i andra länder som bland annat högerextrema och rasistiska var felaktig.
- En anmälare har anmält redovisningen av resultatet från det så kallade Skolvalet på SVT:s text-tv den 25 maj 2014.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

SVT anser att programmet överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet och anför i huvudsak följande.

Eftersom valet gällde EU-parlamentet var det en naturlig utgångspunkt för SVT att omröstningen i Sverige måste ses och utformas i nära samspel med det som samma kväll skedde på olika håll i Europa och i EU:s högkvarter. SVT valde därför att placera betydande personella och tekniska resurser på ett antal centrala platser i Europa för att tillsammans med hemmastudion i Stockholm och rapporter från de svenska partiernas valvaker kunna ge en samlad bild av det europeiska valet till EU-parlamentet. Under valvakan rapporterades återkommande från EU-parlamentet i Bryssel för att ge reaktioner därifrån, från Storbritannien eftersom det EU-kritiska partiet UKIP var på frammarsch, från Frankrike där Nationella fronten redan på förhand tippades bli det största partiet, från Tyskland som är ett av de tyngsta EU-länderna och från Polen för att vara på plats även i ett av de nyaste medlemsländerna. I Sverige fanns fem

direktsändningsteam som under kvällen fick fördelas mellan de olika valvakorna. Detta innebar att det inte fanns fasta team med direktsändning på alla valvakorna under hela kvällen, utan några av de här teamen var rörliga mellan de olika vakorna. På valvaka som inte hade direktsändning fanns nyhetsteam som gjorde inspelningar för nyhetsreportage. På SD:s valvaka fanns team för direktsändning under en längre period från starten av programmet till en stund efter redovisningen av VALU. I programmet visades direktsända bilder från SD-valvakan vid tolv olika tillfällen. Vid ett av dessa gjorde den utsände reportern en liverapport om reaktionerna på valvakan efter presentationen av VALU, som visade att SD skulle få plats i parlamentet. Vid två andra av dessa direktsändningar gjordes intervjuer med SD-företrädare, bland annat med förstanamnet på partiets lista, partiledaren för SD, samt SD:s kommunalråd i Landskrona. Under tiden mellan redovisningen av VALU och slutresultatet bevakades, rapporterades och analyserades utvecklingen av valvakans valanalytiker, en EU-expert, en VALU-expert och SVT:s EU-kommentator. Här gavs löpande all tillgänglig information om VALU och rösträkningen för alla partier, inklusive SD, vars resultat redovisades på samma sätt och i samma omfattning som för övriga. Inför redovisningen av det slutliga valresultatet kl. 23.00 inbjöds samtliga partiledare och förstanamn på listorna till SVT:s valvaka för att kommentera utgången av valet. Många toppkandidater och partiledare tackade ja till inbjudan att komma till SVT efter kl. 23, men SD:s partiledare valde att avstå, så partiet representerades enbart av partiets förstanamn på listan som intervjuades i studion. SD:s partiledare medverkade däremot i SVT:s morgonprogram *Gomorra Sverige* dagen därpå.

Under valkvällen medverkade ett stort antal externa gäster i samtal och intervjuer i studion. Syftet var att få perspektiv och bredd på både det svenska valet och utvecklingen i Europa. Gästerna representerade en rad olika delar av samhället och de var inte inbjudna i egenskap av partiföreträdare. Här fanns gäster från näringslivet, tankesmedjor, tidningar, forskning, mångfaldsinstitut, naturvård, entreprenörskap med mera. De rent partipolitiska kommentarerna hämtades från valvakorna och senare på kvällen i direktintervjuer med de inbjudna politikerna vid det stora programledarbordet. Det ligger i sakens natur att det i direktsända samtal och intervjuerna med en rad inbjudna gäster kan göras uttalanden som är starkt personliga och kritiska till sitt innehåll mot icke närvarande personer och parter. Inte minst i samband med aktuella politiska frågor och ämnen. Det framgick tydligt att de inbjudna gästerna i SVT:s valvakestudio var tillfälliga medverkande som inte på något sätt företrädde programföretaget. Mot den bakgrunden ställs kravet på opartiskhet lägre än för SVT:s egna medarbetare och företrädare, helt i enlighet med granskningsnämndens praxis. Det fanns ingen anledning att i detta sammanhang och med hänsyn till de yttranden som fälldes låta de externa gästernas åsikter och uttalanden bemötas av de partier som omnämnts och kritiserats. Enligt nämndens praxis, till exempel i beslutet om *Kobras* program om kulturpolitiken i Ungern den 23 oktober 2013, får politiska partier godta en relativt långtgående

kritik innan det kan krävas att partierna i fråga måste ges tillfälle att bemöta kritiken. Den politiska diskussionen i både Sverige och övriga länder präglades inför och under EU-valet av att ett antal partier profilerat sig starkt genom att uttalat vara EU-motståndare, främlingsfientliga och högerpopulistiska. Rasism och även nazism förekommer inom några av partierna. Nyhetsmässigt var detta ett självklart bevakningsområde för SVT under valkvällen. Det gjordes genom återkommande liverapporter från SVT:s utsända medarbetare i olika länder, men också genom ett förberett bakgrundsreportage som beskrev de aktuella partiernas framväxt, inriktning och styrka. Valvakans egna experter liksom flera av de inbjudna externa gästerna gav också information och synpunkter om utvecklingen. Flera anmälare kritiserar ordval och epiteter som användes under valkvällen om vissa partier och menar att beskrivningarna av partierna var negativa och felaktiga. SVT Nyheter har sedan länge ägnat intresse och omsorg åt att gå igenom de aktuella partiernas program, uttalanden och åtgärder för att på så sätt kunna ge korrekta och relevanta beskrivningar av respektive parti. De ordval och epiteter som SVT:s företrädare använde sig av under valvakan kan inte i något enskilt fall anses strida mot kravet på saklighet. SVT har mot bakgrund av anmälningarna mot EU-valvakan gått igenom hela sändningen som pågick kontinuerligt från kl. 20.00 till cirka 00.30. Genomgången ger inget stöd för anmälarnas kritik om bristande opartiskhet. Sverigedemokraterna har inte särbehandlats negativt i förhållande till övriga partier, varken i fråga om valvakebevakning, intervjuer eller löpande faktaredovisning av prognoser och slutresultat. Programledare, experter, reportrar och andra som var SVT:s företrädare under valvakan iakttog och levde upp till de grundläggande kraven på saklighet och opartiskhet. De externt inbjudna gästerna bidrog tillsammans till en bred bild av hur olika delar av samhället ser på utvecklingen inom den europeiska unionen. De uttalanden som gjordes låg inom ramen för den vidsträckt yttrandefrihet som tillfälliga medverkanden måste tillerkännas.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

SVT ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (13 § i sändningstillståndet).

Kraven på opartiskhet och saklighet tillämpas enligt granskningsnämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Med hänsyn till den vidsträckt yttrandefriheten kan kraven ställas lägre i fråga om intervjuade, debattdeltagare och andra så kallade tillfälliga medverkande. Om allvarlig kritik riktas mot en klart utpekad part ska dock den kritiserade få bemöta eller kommentera kritiken. Som regel ska detta ske i samma program eller inslag.

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

Av betydelse för bedömningen är också bestämmelsen om att SVT ska stimulera till debatt, kommentera och belysa händelser och skeenden samt granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör medborgarna (8 § i sändningstillståndet). Dessa skyldigheter innebär enligt granskningsnämndens praxis att ett program eller inslag kan ha en kritisk infallsvinkel utan att strida mot kravet på opartiskhet. Med kommentarskyldigheten följer ett visst utrymme för värderande omdömen.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Det ingår inte i granskningsnämndens uppdrag att övervaka innehållet i text-tv. Nämnden lämnar därför den delen av kritiken utan åtgärd.

När det gäller SVT:s och övriga programföretags bevakning i samband med allmänna val har granskningsnämnden tidigare uttalat att något krav på att alla politiska partier ska behandlas helt likformigt inte kan ställas, utan att denna bevakning till stor del måste kunna få göras utifrån nyhetsmässiga värderingar. Nämnden anser mot den bakgrunden att vad anmälarna bland annat anfört om att bevakningen av SD inte stod i proportion till partiets valframgång inte strider mot kravet på opartiskhet.

Enligt nämndens praxis får politiska partier godta relativt långtgående kritik innan det kan krävas att partierna i fråga måste ges tillfälle att bemöta kritiken. Nämnden konstaterar att uttalandena om SD som ett rasistiskt parti gjordes av tillfälligt medverkande och gav uttryck för deras personliga uppfattning. Med beaktande av att det ska råda en vidsträckt yttrandefrihet i televisionen kan nämnden inte finna att deras uttalanden innebär att programmet strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

Enligt nämndens mening gick inte heller programledarens eller SVT:s EU-kommentators uttalanden utöver vad som kan accepteras inom ramen för SVT:s gransknings- och kommentarskyldighet. Programmet strider inte mot kravet på opartiskhet.

Nämnden anser inte att valet av medverkande eller programledarens förhållningssätt, eller vad anmälarna anfört i övrigt, medför att programmet strider mot kraven i sändningstillståndet.

Detta beslut har fattats av Henrik Jermsten, K-G Bergström, Elisabet Bäck, Ingrid Carlberg, Leif Hedman, Jan Holmberg och Nedjma Chaouche Liljedahl efter föredragning av Rasmus Gedda.

På granskningsnämndens vägnar

Henrik Jermsten

Rasmus Gedda